

Հայրերուն, թէ այսպիսի եղեւնագոր-
ծութեանց ձեռնհաս եղող մարդիկը՝
ստաբիլութեան արդարութեան սի-
րոյ գլխութեան հեգնութեան և իռ-
նառնութեան խորոշման անսկսաւ փո-

խանութի կողմէն Վստուծոյ դէմ աչ ար յու թիւն չէ. ամբարշտութեան վերջին ծայրը չէ. Այս կամ ոչ պատահա խանութի մոտ մեզի :

Կը հաւատան, որ սուրբ Վերսէս շնորհալին, որբութեան ու առաքել նութեան կենդանի պատկերը երթար այս մոլի ամբարշտ ու եղբանադորմ պապերուն օրնոց մէկ քանին իրմէ առաջ և մէկ քանին իրեն ժամանակա կից են, ոտքը խնար, իր հոգւոյն փըր կու թիւն մաղթէր անոնցմէ :

Խեղճերնին կը կարէ, որ սուրբ Վրբար Լուսաւորչին և սուրբ Վերսէս Շնորհալին եկեղեցին պապութեան այս ամեն գաղթականութիւնները տեսնեն ետեւ, իր օրինաւոր գլուխը թուալ և Պէնտախիստները Սերգիոն անըրը Վ յիսիականները ինտիկեանի անները Պրոքիանները և Վ ինչեկեցիոնե րը իրեն հայր հովուապետ և գլուխ ճանչնայ :

Խեղճերնին կը կարէ, որ Հայոց աղբիւր իր Լուսաւորչինէրը Շնորհալինէրը աշխարհի սկիզբէն մինչեւ հիմա եկած և տակէց ետքն ալ գալիք բոլոր պապերուն հետ փոխանակէ, իր այս ան նրման հայրապետները աշխարհի ամեն նէն մոլի մարդոց իշխանութեանը սուր կը դնէ և անոնց հայրապետ ճանչնայ :

Մէ, ոչ, Հայոց աղբիւր ան փառութիւնը յանձն չի կրնար առնել, թէ և պապը և Սիւրբարեանք մեզ իշխանութիւնէն երբեք չեն կտրուցուց և ինչեկեցիոնե մարդոց հոգեւոր կոնդրոնին պատմեն, և յաւիտենական դատապարտութեան տակ ձգեն :

Հայոց աղբիւր աղէկ գիտէ հիմա, թէ ինչուսոր որբութիւն հերձուած ողջ հերետիկոսը մոլորեալ և յաւիտենական դատապարտութեան տակ ինկածը :

Չեմք ճանչնար պապին ոչ միայն Վստուծոյ փառանորդ, հայր ամենայն հաւատարմութեամբ, բլրապատր զոհողացի գլուխ հովուապետ և կենդանի ընտրւ պաշտօնը, որ Վստուծոյ դէմ հայհոյ յու թիւն է. այլ և ոչ իրեն ժամկէտ և քաղաքան Բրիտանի եկեղեցւոյ հիմքը կը ճանչնանք : Սեր գեղացի պարզ համեստ և բարեպաշտ քահանայն Հռոմի պապին անհամեմատ կերպով բարձր և պատուական է մեզի, և անկէ շատ աւելի կարող և արժանի է մեր կրօնական պէտքերը մատակարարելու :

Թող պապը իր քիթին տակը կեցած Գաղիկոս և Հռոմի ժողովուրդները հաւատարի բերէ, որ փողոցը քաղած առտենին տրեքնին քարի մը դաշին նէ պապին կը հայհոյեն, և մեծագոյն մուտաբ անհատաւ և անկրօն եղած են քաղաքուն և անոր արքանեակներուն բարեգործութիւնները մտնէն տեսնել նուա համար :

Թող աղբիւր Գաղիկոս Գերմանիոյ և Պէրժիքայի վրայ դարձնէ, ուր իր իրկած յոբելեանները և կոնգրակները կը ծաղկեն ու կ'արհամարհեն, և Հայոց անկեղ ու բարեպաշտ աղբիւր հանգիստ և խաղաղ թողու :

Հայոց աղբիւր իրեն հարցուցած չէ, թէ տապալային մէջ գործուելու մեղաց կանխաւ թողութիւն տալու ինչ խանութիւնը ո՞ր տուեր է իրեն :

Հարցուցած չէ, թէ Վստուծոյ արքայութիւնին կանգունով տեղ ծախելու հրամանը որ սուրբ քիթին որ Վեատարանին որ առաքելային որ մարգարէին որ տիեզերական ժողովին առտեր է :

Հարցուցած չէ, թէ աշխարհք ապականող Ղիզուլիները ի թիւս արքայ գոտերու արտօնութիւն Վստուծոյ աղբիւր է իրեն թէ ստատման :

Եւրոպայի հռոմէական սեպուած ժողովուրդոց սկս' հայերը հարցուցած չեն իրեն, թէ ստակով ձմեռած սկիւր :

ները կոխու են թէ աշխարհ

. և ուրիշ շատ հարցմունքեր, որ մենք բերաննիս առնելու կը չափանք :

Հայոց աղբիւր ասոնք գիտնալէն ետեւ, զարմանալի բան չէ, որ պապը և անոր արքանեակ Սիւրբարեաններն ու Ղիզուլիները դան տառնկ առնելը մէյմը ճախորդաբար մեզ և մեր սուրբ կրօնքը նախատեն :

Չեմք կարծեր, որ Հայոց աղբիւր մէջ տախալին գանուին այնպիսի սարգաւթ մարդիկ, որ այս երկու տարուան բացայայտ փորձերէն ետի հաւատարմութեան Սիւրբարեանը մեզի ինչ վատ ու կեղծաւոր թշնամի ըլլալուն : Համարուած չըլլան, թէ այս կրօնաւորները հարկէր յիտու շնորհի ի վեր պապին խօսք տուածեն Հայոց աղբիւր անոր մատնելու : և աղբիւր ինչ ճշմարտութեան ու ազդեցութեան ժամանակները իրենց օգնական գանալով Հայոց պատմութիւնը և գիթերը ու գանձուն արեւ խորհրդանշին ու այլու ինչին : Եւ այս ցած միջոցները մէկ կազմէն, ստու թիւնը կեղծաւորութիւն և չորհրդութեան թիւնը միւս կողմէն, որ ամեն մատնիչներուն սովորական միջոցներն են, ի գործ դնելով, ջանալով աղբիւր պապին վատարդը տանելու ձգելու :

Չեմք կարծեր որ Հայ աղբիւր մէջ այս օրուան օրս ասոնք չի գիտցող մէկ մարդ մը և ոչ իսկ աղբիւր գանուի :

Բարեպաշտաբար Մեղիկի լուսաւորութեան դարը շուտով վրայ հաւատալ ինչ է, պապութիւնն ինչ է մեզի սորվեցուց, և թշուառ Սիւրբարեանները չի կրնան իրենց նը պատմիկն հասնիլ : Այս մասին արեւը է քիչ մ'ալ հարհապալ ըլլանք Հռոմէական Գերապաշտութիւն, որ իրենց երեսին գիտակը վար առնելու սովորուն Սիւրբարեանները, առաջաւոր եղաւ անոնց լըրած որդայթը բոլորովին երեսան հանելու, որն որ մինչեւ հիմա ծածկելու կը ջանային իրենց նպատակին դիւրաւ հասնելու յուսով :

Վստահեաւ ոչ պապը և ոչ Սիւրբարեանք յայն թող չուենեան Հայոց աղբիւր հաւատարմութիւնն ու ճիշդութիւնները կրօնքին դարձուելու հնարաւորութենէն, վստահ զի մարգարէութիւնը բանականութիւնը և Վեատարանը իրենց դէմ են : Հայոց տանեկոյց առաքելական ուղղութիւնը եկեղեցին այս երեք ամենաբարձր պարբիտներով ամրացած է, որուն յողթելու կարող չեն ամենին ստատիկ թշնամանայ հոնքները, թէ և Վատիկանի պապական միջին անգամ բարձր աշխարհիկ բէ արձակուելու ըլլան :

ԲԵՐԼԻՆԻՆ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԽՆԴԻՐ

ԱՅՈՒՄՈՅ ԵՒ ԳԵՂԱՐՈՅ ՑԵՐԵՐՆԵՐՅ

ՊԱՏԵՐԱՉՍ ԶԲԱՏԱՐԱԿԵԼ

ՌՈՒՍՏՈՅ ԴԵՍ

Հարաւ ծրը անդղական Պաշկ շահեաւոր մարդաբարձր հասնելով, Միջոցի և Գաղիկոս տերութեանց Ռուսիոյ դէմ պատերազմ հրատարակելուն պաշտօնական լուրը բերաւ :

Կը յուսուի, որ մեր հռոմէական աղբիւր հաւաքիկները մեզ անկողնի կ'ընեն այս աղբիւր գիթուն, որոնք մեր կրօնին դէմ եղած անկրօն թշնամիներու պատմական են :

Պատկերէ է, որ պապական հրապարակ մեզի դէմ թշնամական և անկրօն գրութիւնները, որոնք զի մեր ալ փառաբարձար և իրաւամբ չեղարարաւ ընդ անոնց պատմական տալու :

ՌՈՒՍՏՈՅ ԿԱՅՍԵՐ

ԲՈՒՏ ԴԵՍԱՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ԵՍՏՏՈՒՆԵԼ

Վեհապետ մը (Նիկողայոս կայսրը) որ այդպիսի յամառութեամբ կը պրն, որ զի դրացի տերութեան մը մօտա հաս կործանուի, արագիւր էր միջին Պէնտախիստ փոխ ըլլայ, որ ժա մանակը եկաւ չէ թէ տնոր քայքայ յաւիտենական : այլ ինչեկեցիոնե : Սըր Հ. Սեյմուր դեպոստ (Չեղ. զեյի) ինչեկեցիոնի յուսով 1835

Եթաւարմա եմ համ երթալու նը, տեղ (Օսմանեան կայսրութեան մէջ) չէ թէ իրեն րեք, այլ իրեն տանապաշտ. արեւայ ըսել պէտք է, ինքնին կը հասկտի : Կնոյ ըլլալ որ պարագայէն չի արեւի կ. զօշի գրութիւն : Եւ որ առաջաց այս բանին վրայ յարգութեամբ ըլլայ : Եւ որ զի պատմիկն թողուի : Նիկողայոս կայսր յուսով 1835

Սեղանը մէջ աստիճանային ինչ մը կ'ընէ : Կնոյ բարեկամ և զաւրկի մը օտարութեան ժառանգութիւնը տալու որդի : Սըր Հ. Սեյմուր յուսով 1835

Մեղիկեան խնդիրը այս միջոցին ամենապայծառ կերպով լուսաւորուելու վրայ է : Եւրոպայի մէջ հասարակաց ու շարքութիւնը տանի ի վրայ կ'ըլլայ և կը յուսով այս նիւթի վրայ Ռուսիոյ և Միջոցի մէջ եղած բոլոր գաղտնի թղթակցութիւններուն հեղաշեւտ հրատարակութիւնը, որուն համառօտ մէկ քաղաւածը տակին անցաւ շարքութեւ և քաղական լրագրութեան տանելով :

Այս հրատարակութիւնը երկու մեծ յայտնութիւն կ'ընէ, որոնք բոլորովին կը լուսաւորեն ու երեսան կը հանեն Մեղիկեան խնդիրը մինչեւ հիմա զինքը ծածկող թանձր խաւարէն :

Ա. Ռուսիոյ երկար ժամանակէ ի վեր կը մտածէ և կը պատրաստէ եղբր Օսմանեան կայսրութեան աւերումն ու կործանումը :

Բ. Միջոցի, որուն Նիկողայոս կայսրը 1844 էն ի վեր կ'առաջարկէ եղբր Վ. Սուլթանին երկիրները բաժնելու համար առաջուց սրտաւ մը ընել, անկեղծութեամբ անոր առաջարկութիւնները մերժեր է :

Ռուսի բանի որ Եւրոպայի մէջ այս գաղտնի թղթակցութիւնները երեսան կ'ընեն, ամեն մարդ կը համոզուի, որ Ռուսիոյ յառաջուց միայն զբոս ու պատրաստուած է եղեր, ոչ միայն Օսմանեան կայսրութեան անկախութեան ու ամբողջութեանը վրէժաւ հասցնելու, այլ անոր կեանքն ալ վերցնելու :

Միջոցի ընդհանրապէս հաւատարիմ կենալով 1841 յուսով 13 ին Ռուսիոյ հետ ըրած խոտմանը թէ վեհապետ Սուլթանին ամեն իրաւունքները պիտի պահպանեն, երկուցած հաւատարմութեամբ իր խօսքին վրայ կեցաւ : Ռուսիոյ կայսր ամեն առաջարկութիւններուն տկան զոցեց, թէ և այս առաջարկութիւնները իրեն չա հաւոր ալ էին, և առնի ցամաք մը մերժեց անոր իրեն տուած բաժինը, Եւրոպայի ու Նիկիոյ, որ վեհապետ Սուլթանին տերութեւ երկիրներն են :

Միջոցի բոլոր աշխարհի աղբիւր այնպէս վարուեցաւ Օսմանեան կայսրութեան հետ, ինչպէս որ կ'ապաւէր գաղտնիկ և բարեկամ տերութիւնէ մը, մեծ և վեհապետ աղբիւր մը որ քաղաքակրթութեան գլուխը կեցած կը քալէ :

Իր կատարութիւնը միշտ դաշնադրութիւնները յարգեց, և թէ որ երբեմն Տաճիկոստանի գործերուն խառնուած է նէ, միշտ Օսմանեան կայսրութեան ճշմարիտ օգնին համար եղած է :

Բայց Ռուսիա

Այս տերութիւնը առանց իր պատուոյն մտադիր ըլլալու, տարին մը ի վեր մասնաւոր վրէժով մը կ'աշխատի :

հարկէր յիտուն տարի առաջ Պետրոս կայսր սկսած յարձակողական և անյայտ աշխարհակալութեան դրութիւնը ի գործ դնելու :

Իր այս նպատակին հասնելու համար միշտ սուա խոտմունքներ խաբէական հնարքներ պատրանք ահարկութիւն սպառնալիք գործածեր է :

Ինչ բան որ բռնութեամբ չի կրնար կամ չուզեր ձեռք բերել, կ'աշխատի անորպէս հապանները քնայնելով առնելու : Այս կերպով ըրած է իր աշխարհակալութիւնները երսուն տարիէ ի վեր :

Երբոր մէկը ուշադրութեամբ և անկեղծութեամբ իր դեպոստական գրութիւնները կարգայ, իր պարզ ծանուցաբերներէն մինչեւ իր վերջնագրիները քննէ, միշտ կը տեսնէ, որ իր սկզբունքները անիրաւ, գործածած միջոցները ապօրինաւոր և նպատակը ուրիշին իրաւանցը յափշտակութիւն է :

Ռուսիոյ համար վախճան զմիջոցները կ'արդարացնէ :

Իր քաղաքականութիւնը Մաքիաւելիէն և Միլանի սկզբանց ընդդռնութիւնն է :

Պարկէշտ մարդիկ կրնան իրենց ճամբուն մէջ շատի քաղել, բայց անպարկէշտ մարդիկ ընդհանրապէս միշտ իրենց մեղաւորիները գանելու կ'աշխատին, ուստի և ամեն հնարք ի գործ կը դնեն յարկի և պատկոսելու անձնք իրենց կողմը ձգելու և իրենց առնաւորութեանցը մատակցել ընելու :

Եւրոպայի կառավարութիւնն գլուխ կեցող և հասարակաց վրայ աղբեցութիւն ունեցող խիղճներուն բուրտիքը կը պտուտին : Փորձ կը փորձեն պաշտօնեաներ որտալու, դեպոստներ կաշտելու, ամեն երկիրներու մէջ վարձկան գրիչներ սփռով դնելու :

Թող Փարիզի Ցեպ և Մալդիւ-Լա Դիժալ լրագրիները Պէրժիքայի Սիւրբարեան և Վերմանիոյ Պրանցիոն լրագրիները նոյնպէս Յուստատան ամեն ուղղութիւնա լրագրիները իրենց մերձեւ մինչեւ տարի սպառնէն վստահութեամբ փառացն Ռուսիոյ կայսր, այս բարեպաշտ խաչակրին և ուղղափառութեան պապին, վեհապետ Սուլթանը արգէն իր դատը վստաւորած է բոլոր Եւրոպայի առջեւ, և հրատարակուած գաղտնի թղթակցութիւններուն նայելով, Ռուսիոյ կայսր համար կրօնքը պատրուակ մը միայն եղած է Օսմանեան տերութեան անկախութիւնն ու ամբողջութիւնը աւերելու :

Ռուսաց քաղաքականութիւնը կեղծաւոր ճանաչող շուտով մարեցաւ Եւրոպայի մէջ Միջոցի կառավարութեան անկեղծ և արդարասէր ընթացքին առջեւ :

Վնեն մէկ նոր հրատարակուած թուղթերը հասարակաց կարծիքին նոր ճշմարտութիւն մը կը բերեն : Վնեն բան ետեւէ ետեւ կը յայտնուի, և ամեն մարդ ուրախ կըլլայ այս շահաւէտ և անակնկալ յայտնութեան վրայ :

Ինչ պիտի ընեն. ճշմարտութեան զատ ճշմարիտ բան չի կայ :

Ռուսական ուղղափառ Ղիզուլիներն իրենց այս ըրած խաչակրութիւն մէջ պապական Ղիզուլիներէն աւելի անկեղծ կրնան ըլլալ : Վնենքն ալ մէկ խմբէ չեն մի :

Բայց, իրենց բացարձակ բռնաւորական սկզբունքը չի կրնար և պէտք չէ որ յաղթէ արդարութեան մարդկութեան և քաղաքակրթութեւ նախնական շահուցը :

Յօդուածիս գլխաւոր գաղափարը

Մաքիաւելի քաղաքական ճիգը իմ օր թեան հայրն է : Կայսր կրօնական ճիգը իմ օր թեան հայրն է :

